

26 Mótarcháin a Bhailiú

- 26.1** Tá sé dlíte mótarcháin a íoc má úsáidtear feithicil in áit phoiblí. Tá ceanglas dlí ann freisin nach mór diosca mótarchánach reatha a bheith ar taispeáint ar fheithicil in áiteanna poiblí.¹
- 26.2** Tá dhá bhonn ar leith le mótarcháin ar charranna: tá an ráta cánach ar charranna a bhí cláraithe roimh Iúil 2008 bunaithe ar mhéid an innill agus tá an ráta do charranna a cláraíodh ó Iúil 2008 bunaithe ar astuithe CO₂ na feithicle. Tá feidhm le rátaí bunaithe ar mheáchan na feithicle i gcás feithicilí earraí. Tá feidhm le raon rátaí eile i gcás feithicilí mar bhusanna, tacsaithe, gluaisrothair agus tarracóirí.
- 26.3** Tá roinnt feithicilí díolmhaithe ó mhótarcháin a íoc, lena n-áirítear feithicilí faoi úinéireacht an stáit, feithicilí taidhleoireachta agus feithicilí oiriúnaithe do thiománaithe faoi mhíchumas. Ní mór d'úinéirí feithicilí den sórt sin stádas na feithicle a chlárú agus rangú díolúine a fháil dá réir sin. Tá feidhm leis an gceanglas nach mór diosca reatha a chur ar taispeáint maidir le feithicil díolmhaithe.
- 26.4** Tá ról ag roinnt comhlachtaí ó thaobh mótarcháin a bhailiú, a riaradh agus a fhorfheidhmiú.
- Is í Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim an t-údarás cláraithe feithicilí náisiúnta agus faightear mionsonraí feithicilí ag an tráth a n-íoctar an Cháin Cláraithe Feithicilí. Caithear feithicilí a bheith cláraithe leis na Coimisinéirí Ioncaim sula féidir cáin a íoc ina leith.
 - Tá an Roinn Comhshaoil, Pobail agus Rialtais Áitiúil (An Roinn Comhshaoil) freagrach as beartas mótarchánach agus na seirbhísí lena mbaineann arna soláthar ag na húdaráis áitiúla lena n-áirítear mótarcháin a bhailiú.
 - Tá an Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt (An Roinn Iompair) freagrach as mótarcháin a bhailiú ar líne. Déanann an Roinn Iompair cothabháil ar an gComhad Náisiúnta Feithicilí agus Tiománaithe freisin, ina gcoimeádtar taifead ar gach feithicil arna chlárú sa Stát agus éascaítear le mótarcháin a bhailiú.
 - Tá údaráis áitiúla freagrach as mótarcháin a bhailiú trína n-oifigí mótarchánach. Forfheidhmíonn maoir thráchta an ceanglas dlí maidir le diosca mótarchánach a bheith ar taispeáint ar ghaothscáth na feithicle in áit phoiblí.
 - Forfheidhmíonn an Garda Síochána an ceanglas dlí maidir le cáin a bheith íoctha i leith feithicil a bhíonn in úsáid agus an diosca mótarchánach a bheith ar taispeáint ar fheithicil. Eisítear táillí seasta agus próiseáiltear bailiú na dtáillí seasta sin sa chás nach mbíonn diosca mótarchánach reatha ar taispeáint agus tionscnaítear ionchúisimh nuair nach n-íoctar na táillí seasta. Ina theannta sin, féadfaidh an Garda Síochána ionchúiseamh a thionscain nuair a fhaightear duine ag úsáid feithicle gan diosca reatha ar taispeáint.
 - Tá an tSeirbhís Chúirteanna freagrach as fineálacha ionchúisimh a bhailiú agus a phróiseáil i ndáil le cionta mótarchánach.

¹ An Phríomh-Reachtaíocht: Acht na mBóithre 1920; An tAcht Airgeadais (Dleachtanna Máil) (Feithicilí) 1952 (déantar athruithe ar rátaí tríd an Sceideal in Acht 1952 a leasú in Achtanna um Mótarfheithicilí éagsúla), An tAcht Airgeadais (Dleachtanna Máil) (Feithicilí) (Leasú) 1960, agus an tAcht Airgeadais (Uimh. 2) 1992.

- 26.5** Bailíonn naoi n-údarás áitiúil is fiche agus seirbhís ar líne na Roinne Iompair an mhótarcháin. Íoctar na méideanna a bhailítear isteach i gCiste an Rialtais Áitiúil (an Ciste), arna riaradh ag an Roinn Comhshaoil. Íoctar thart ar €1 billiún isteach sa Chiste ó mhótarcháin gach aon bhliain.²
- 26.6** Tacaíonn caiteachas ón gCiste leis na húdaráis áitiúla ó thaobh a maoiniú lánroghnach ginearálta ar a ngníomhaíochtaí ó lá go lá, chun bóithre nach bóithre náisiúnta iad a fheabhsú agus a choimeád agus baintear leas as do roinnt tionscnamh rialtais áitiúil. Cúitíonn an Ciste an Roinn Iompair freisin do na costais a thabhaítear maidir le ceadúnú tiománaithe agus feithiclí (€13 milliún in 2011).
- 26.7** Réimsíonn rátaí bliantúla reatha mótarchánach ó €157 go dtí €2,258 maidir le carranna príobháideacha.³ Léiríonn Fíor 26.1 an líon feithiclí a bhfuil mótarcháin íoctha ina leith agus fáltais mótarchánach gaolmhara sna cúig bliana go dtí 2011.

Fíor 26.1 Fáltais Mhótarchánach 2007 go dtí 2011

Bliain	An líon feithiclí a bhfuil mótarcháin íoctha ina leith ag deireadh na bliana	Fáltais Mhótarchánach ^a
	'000s	€ milliún
2007	2,417	941
2008	2,471	1,042
2009	2,441	1,045
2010	2,389	1,008
2011	2,397	992

Foinse: An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt

Nóta: a Baineann fáltais le híocaíochtaí do dhioscaí mótarchánach. Ní áirítear ioncam mótarchánach eile, mar sin a bhaineann le plátaí trádála, deimhnithe ar ródacmhainneacht, ceadúnais leantóirí agus ceadúnais d'fheithiclí seirbhíse poiblí.

26.8 Athbhreithnítear na nithe a leanas sa chaibidil seo

- na córais atá in áit chun imghabháil mhótarchánach a fhaire
- an córas atá in áit chun an clárann feithiclí a choimeád agus fógraí athnuachana cánach a eisiúint
- tréimhsí díolúintí ó cháin a bhainistiú
- an tionchar bactha a bheadh ag pionóis ar tháille seasta a ghearradh ar dhaoine nach n-íocann mótarcháin.

2 Íocfar fáltais an ardaithe ar rátaí mótarchánach in 2012 leis an Státchiste. Roimhe seo, chuir an Státchiste ranníocaíochtaí sa Chiste freisin, ach níor soláthraíodh aon mhaoiniú ón Státchiste in 2012. Tá fáltais ón muirear teaghlaigh á íoc isteach sa Chiste.

3 Réimsíonn na rátaí d'fheithiclí eile ó €24 go dtí €4,833.

- 26.9** Reáchtáladh cruinnithe le hoifigigh ón Roinn Comhshaoil agus ón nGarda Síochána chun na próisis a bhíonn i gceist maidir le mótarcháin a bhailiú agus a fhorfheidhmiú a fháil amach. Reáchtáladh comhráite freisin leis an Roinn Iompair i ndáil le seirbhísí ar líne agus sonraí a bhíonn á gcoimeád ar an gComhad Náisiúnta Feithiclí agus Tiománaithe. Athbhreithníodh na sonraí arna soláthar ag an Roinn Iompair agus ag an nGarda Síochána, rinneadh anailís orthu agus cuireadh i gcomparáid iad mar chuid den iniúchadh.

Chomh forleathan agus atá Imghabháil Chánach a Thomhas

- 26.10** Ní fhéadfar éifeachtacht na gcóras atá in áit chun íocaíocht mótarchánach a bhailiú agus a fhorfheidhmiú a mheas ach amháin má thomhaistear agus má rianaítear méid na himghabhála thar am.
- 26.11** Go ginearálta, ní fhéadfar fairsinge imghabhála mórchánach a mheas ach amháin trí theicnící suirbhé a úsáid. In 2001, rinneadh suirbhé ar thaobh an bhóthair. Bunaithe ar na torthaí, meastar gur ionann agus díreach faoi 5% an leibhéal imghabhála mótarchánach atá ar siúl go seasmhach.⁴
- 26.12** Ní dhéantar aon mheasúnú rialta ar fhairsinge na himghabhála in Éirinn. Mar chodarsnacht air sin, comhlíonann an Roinn Iompair sa Ríocht Aontaithe suirbhé ar thaobh an bhóthair gach bliain chun leibhéal comhlíonta na n-úinéirí feithiclí a mheas leis an gceanglas Dleacht Mháil ar Fheithiclí a íoc agus mar fhianaise ar éifeachtacht na nósanna imeachta bailithe atá in áit (féach Fíor 26.2).⁵ Léirigh an suirbhé do 2011 gurbh ionann an ráta imghabhála cánach agus thart ar 0.7%.

Fíor 26.2 Meastachán ar Chomh Forleathan agus atá Imghabháil Mhótarchánach sa Ríocht Aontaithe

Téann an Roinn Iompair sa Ríocht Aontaithe i mbun suirbhéanna rialta trína mbailítear eolas ar chlárúcháin feithiclí in áiteanna éagsúla atá lonnaithe ar fud na tíre. Cuirtear ceamaraí ar thaobh an bhóthair ag na háiteanna sin agus bailíonn bogearraí uath-aithint uimhirphlátaí mionsonraí maidir leis na cláruimhreacha. Bailíonn áiritheoirí ar thaobh an bhóthair cláruimhreacha gluaisrothair. Seiceáiltear na cláruimhreacha a chláraítear chun a aimsiú an bhfuil cáin íoctha i leith na bhfeithiclí. Baintear leas as anailís staidrimh ansin chun meastachán a fháil ar an ráta feithiclí gan cheadúnais agus an méid ioncaim a chailltear ó imghabháil.

I suirbhé 2011 na Ríochta Aontaithe, glacadh amharc bailí os cionn milliún uair ar chláruimhreacha ag 256 suíomh agus fuarthas amach nach raibh diosca mótarchánach bailí ag thart ar 0.7% den trácht ar bhóithre na Ríochta Aontaithe. Meastar gur ionann sin agus cailliúint thart ar £40 milliún in ioncam don Ríocht Aontaithe in 2011/2012 mar gheall ar imghabháil.

Foinse: Roinn Iompair na Ríochta Aontaithe, Eolaire faoi Imghabháil Dleacht Mháil Fheithiclí, Eisiúint Staidrimh, Mí na Nollag 2011 agus Staidrimh Imghabháil Dleacht Mháil Fheithiclí: Nótaí agus Treoir

- 26.13** Cé nach bhfuil aon suirbhé náisiúnta maidir le mótarcháin déanta ar thaobh an bhóthair in Éirinn le déanaí, tá anailís déanta ag an Roinn Iompair ar shonraí d'fheithiclí a chuaigh thar an gcóras dola gan bhacainn ar an M50 ar cheithre lá ar leith i rith 2010 agus 2011. Seiceáladh na feithiclí sin in aghaidh sonraí arna gcoimeád ar an gComhad Náisiúnta Feithiclí agus Tiománaithe. Tá achoimre i bhFíor 26.3 ar thorthaí an athbhreithnithe sin.

⁴ Suirbhé ar mhótarcháin, ar árachas cairr agus ar chomhlíonadh leis an NCT in 2001, arna ghlacadh i gcomhar idir an Roinn Comhshaoil, An tÚdarás um Bóithre Náisiúnta agus an Garda Síochána.

⁵ Faoi dhó sa bhliain ó 2012.

Fíor 26.3 Torthaí suirbhé Mótarchánach (ag Córas Dola an M50) 2010 agus 2011 (dátaí roghnaithe)

Dáta samplach	Feithiclí a cláraíodh ^a	Mótarcháin in éag		
		≤ 1 mí	> 1 mí	Iomlán
07 Iúil 2010	70,111	3.9%	6.0%	9.9%
24 Meán Fómhair 2010	63,989	2.9%	4.8%	7.7%
31 Márta 2011	66,007	1.7%	5.0%	6.7%
23 Meitheamh 2011	69,108	1.7%	5.0%	6.7%

Foinse: An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt

Nóta: a Ní áirítear ann feithiclí neamhchláraithe (e.g. feithiclí nach bhfuil cláraithe sa Stát) agus cláruimhreacha nach raibh an córas ábalta a léamh.

26.14 Seo a leanas toradh na hanailíse a rinne an Roinn Iompair

- Ní raibh mótarcháin reatha ag os cionn 7% de na feithiclí a bhí ag taisteal ar an M50 ar na dátaí samplacha sin.
- Nuair a fágadh feithiclí a raibh an cháin imithe in éag laistigh d'aon mhí amháin de dháta an taistil as an áireamh, ba léir gurbh ionann an ráta imghabhála agus thart ar 5%.
- Cuireadh cáin ar díreach faoi bhonn a leath de na feithiclí a aithníodh nach raibh diosca cánach bailiú acu ar na dátaí samplacha trí mhí níos déanaí. Chlúdaigh an íocaíocht an tréimhse taistil i níos lú ná leath na gcásanna sin.

26.15 B'ionann ráta imghabhála 5% agus tearcbhailiú mótarchánach de thart ar €50 milliún in aghaidh na bliana, bunaithe ar na suimeanna a bailíodh in 2011. B'ionann sin freisin agus ráta imghabhála seacht n-uaire níos mó ná an líon a measadh sa Ríocht Aontaithe.**Bailiú****26.16** Nuair a chláraítear feithiclí leis na Coimisinéirí Ioncaim, aistrítear mionsonraí na feithicle chuig an Roinn Iompair lena gcur isteach ar an gComhad Náisiúnta Feithiclí agus Tiománaithe (NVDF).⁶ Ní chuirtear isteach cad chuige a n-úsáidfear an fheithicil, agus is é sin a bhreithníonn an aicme mótarchánach a bheidh le híoc, ag an tráth seo ach taifeadtear sin nuair a íocann úinéir na feithicle cáin i leith na feithicle den chéad uair. Toisc gur ionann an NVDF agus foinse lárnach faisnéise a éascaíonn le bailiú agus forfheidhmiú mótarchánach, ní mór é a choinneáil cothrom le dáta.**26.17** Tá 5.8 milliún feithicil taifeadta ag an NVDF. Amhail mí Aibreáin 2012, bhí stádas feithicle 'reatha' ag 5.1 milliún díobh sin agus rangáíodh an chuid eile mar dramhfheithiclí nó mar fheithiclí onnmhairithe.⁷ As na 5.1 milliún feithiclí sin ar stádas 'reatha', bhí cáin íoctha ar 2.5 milliún amhail dheireadh mhí an Mhárta 2012. Ní léir cad é an stádas iarbhir ar na 2.6 milliún feithiclí eile atá rangaithe mar 'reatha'.

6 Coimeádann an NVDF sonraí freisin ar an 2.6 milliún duine a bhfuil ceadúnas tiomána agus ceadúnais d'fhoghlaimoirí ina seilbh.

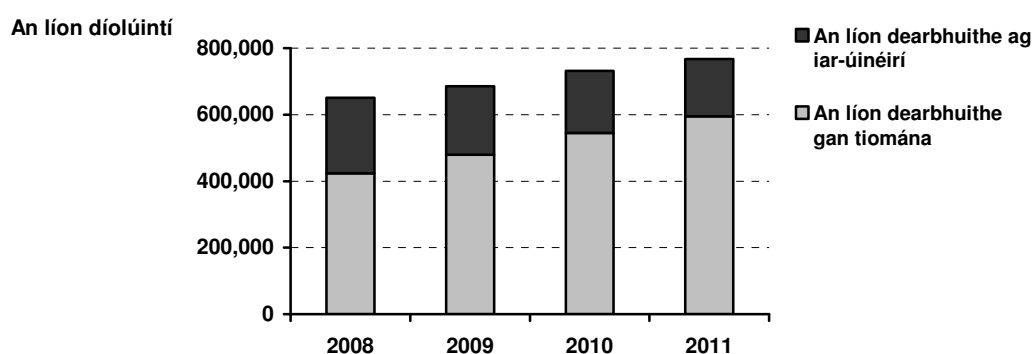
7 Áirítear ar rangú feithiclí dramhfheithiclí agus feithiclí a bhfuil a ré caite. Is ionann feithiclí a bhfuil a ré caite agus carranna do phaisinéirí agus feithiclí tráchtála éadroma a dhramhtar de réir na Rialacháin um Bainistiú Dramhaíola (Feithiclí a bhfuil a Ré Caite) 2006.

- 26.18** Dúirt Oifigeach Cuntasaíochta na Roinne Iompair go n-athraíonn an táscaire stádais 'reatha' nuair a fhógraítear go foirmiúil feithicil mar dhramhfheithicil nó mar fheithicil onnmhairithe. Dúirt sé den 2.6 milliún feithicil 'reatha' nach raibh mótarcháin íoctha ina leith, aistríodh 1.8 milliún in 1998 ó chóras ríomhaireachta níos luaithe agus ní raibh aon ghníomhaíocht mhótarcháin ag 0.5 milliún acu sin san eatramh 14 bliana sin. Léiríonn tuilleadh anailíse a dhéantar ar na 2.6 milliún taifead go bhfuil beagnach 1 milliún feithicil os cionn 20 bliain d'aois agus tugann sin le fios gur beag an seans go bhfuil siad á dtiomáint ar na bóithre agus, go deimhin, gur ionann iad agus dramhfheithiclí anois.
- 26.19** Tá díreach faoi 170,000 feithicil ar an NVDF nár cláraíodh riamh do mhótarcháin. Cláraíodh díreach faoi 30% acu sin leis na Coimisinéirí Ioncaim roimh 2000. Ina theannta sin, tá thart ar 800,000 feithicil ar an NVDF nach bhfuil mótarcháin íoctha ina leith ó mhí Eanáir 2001. D'fhéadfadh sé gur ionann sin agus suim shuntasach de mhótarcháin neamhíoctha.
- 26.20** Dúirt Oifigeach Cuntasaíochta na Roinne Iompair go léiríonn an anailís ar an 170,000 feithicil 'nár íocadh cáin riamh ina leith' gur ionann céatadán ard acu sin agus feithicilí talmhaíochta nó feithicilí sainithe eile nach n-úsáidtear de ghnáth go poiblí ach gur gá iad a chlárú ar aon nós. Is ionann agus feithicilí carranna do phaisinéirí agus veaineanna iad 70,000. Ós rud é go síneann na sonraí siar go dtí 1996 nuair a rinneadh údarás cláraithe de na Coimisinéirí Ioncaim, breithnítear gur líon réasúnach feithicilí é sin chun stádas cánach neamhíoctha a choimeád ós rud é go bhféadfadh in oiread sin imeachtaí tarlú tar éis cláraithe mar thimpistí agus carranna seanré á n-atógáil.
- 26.21** Eisíonn an Roinn Iompair fógraí athnuachana agus fógraí meabhrúcháin mar seo a leanas
- eisítear fógraí athnuachana chuig úinéirí feithicilí aon mhí amháin sula mbíonn sé dlite an mhótarcháin a athnuachan
 - thart ar sé seachtaine i ndiaidh don cháin a bheith imithe in éag, eisítear fógra meabhrúcháin deiridh chuig gach úinéir feithicilí nach mbíonn an mhótarcháin athnuaite acu
 - eisítear fógra chuig úinéirí nua feithicilí thart ar sé seachtaine i ndiaidh don fheithicil a bheith cláraithe don chéad uair, mura mbíonn an cháin íoctha acu
 - i gcás feithicle nár íocadh cáin ina leith riamh, ach a mbíonn athrú úinéireachta cláraithe, eisítear fógra cánach chuig an úinéir nua láithreach.
- 26.22** Sa chúig bhliain go dtí 2010, eisíodh os cionn 21 milliún fógra athnuachana. Léiríonn sonraí arna soláthar ag an Roinn Iompair, maidir le díreach os cionn 17 milliún acu sin, go ndearna an cáiníocóir athnuachan ar an gcáin laistigh de shé seachtaine i ndiaidh an cháin a bheith dlite. Eisíodh fógra meabhrúcháin deiridh do díreach faoi 4 mhilliún úinéirí feithicilí. Níor bhfuarthas aon fhreagra maidir le 2.4 milliún nó 60% acu laistigh den dá mhí ina dhiaidh sin. Sa chás nach bhfaightear freagra ar fhógra meabhrúcháin deiridh, ní dhéanann an Roinn Iompair aon ní eile agus eisítear tuilleadh fógraí athnuachana sa chás go n-íoctar cáin i leith na feithicle arís agus sin amháin.
- 26.23** Ba chóir go bhfeabhsófaí comhlíonadh trí obair leantach rialta leo sin nach ndéanann athnuachan ar a gcuid mótarchánach agus go gcuideoidh sin leis an mbunachar sonraí náisiúnta a thabhairt cothrom le dáta trí na daoine sin a aithint a bhfuil cúiseanna dlisteanacha acu gan íocaíochtaí a dhéanamh.
- 26.24** Léirigh Oifigeach Cuntasaíochta na Roinne Comhshaoil go raibh sé mar rún ag a Roinn reachtaíocht mótarchánach a chomhdhlúthú. Sa chomhthéacs sin, tá roghanna á mbreithniú maidir le ceanglas a chur ar úinéirí stádas reatha a bhfeithicilí a fhógairt.

Díolúintí Mótarchánach

- 26.25** Bíonn riaráiste mótarchánach dlite laistigh de mhí amháin i ndiaidh an dáta athnuachana cánach. Féadfaidh duine a ndliteanas ar riaráistí a chealú ar dhá chúis. An chéad chás nuair nach mbíonn an fheithicil in úsáid ar bhóthar in áit phoiblí agus dearbhú neamhúsáide comhlánaithe (dearbhu den bhóthar).⁸ Bíonn ar dhuine den Gharda Síochána an dearbhú seo a shíniú mar fhinné. An dara cúis nuair a bhíonn athrú úinéireachta ann agus go mbaineann na riaráistí leis an úinéir roimhe sin. Sna cásanna sin, déanann an t-úinéir nua dearbhú chuige sin. Níl gá le Garda mar fhinné ar an dearbhú sin. Ní ghlactar aon ghníomh chun na riaráistí ón úinéir roimhe sin a bhailiú. Is cion é dearbhú bréagach a dhéanamh i ndáil le mótarcháin.
- 26.26** Tá an líon díolúintí mótarchánach do na blianta 2008 go dtí 2011 mionsonraithe i bhFíor 26.4 agus léirítear ardú 18% ar an líon iomlán dearbhuithe sa bhliain 2011 i gcomparáid le 2008.

Fíor 26.4 Díolúine Mótarchánach de réir cineáil 2008 go dtí 2011

Foinse: An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt

- 26.27** D'ardaigh an líon dearbhuithe den bhóthar ag a raibh finné Garda 40% sa tréimhse 2008 go dtí 2011. Laghdaigh na díolúintí maidir le hathrú úinéireachta 24% ó 2008, agus b'ionann sin agus 23% de na díolúintí ar fad in 2011.
- 26.28** Choimisiúnaigh an Roinn Iompair cleachtaí anailíse sonraí chun dearbhuithe díolúintí a raibh finné acu ón nGarda Síochána sa tréimhse 15 mí dár críoch Iúil 2010 agus an tréimhse 12 mí dár críoch Deireadh Fómhair 2011 a athbhreithniú.⁹
- 26.29** Léiríonn an anailís maidir leis na tréimhsí sin, gur dearbhaíodh os cionn 1.1 milliún bearna díolúine den bhóthar. Meastar gurbh ionann agus €226 milliún luach iomlán na ndíolúintí sin. Tugadh ar aird san anailís sin gur tharla 21% de na bearnaí sin, le luach díreach faoi €47 milliún ag an tráth ar tharla athrú úinéireachta na feithicle. Maidir leis na cásanna sin, déantar dearbhuithe go raibh an fheithicil den bhóthar agus í faoin úinéireacht reatha, agus ina theannta sin, díreach roimh an dearbhú sin go raibh riaráistí mótarchánach ann a bhain leis an úinéir roimhe sin.
- 26.30** Bhain an líon is mó dearbhuithe a rinneadh le bearnaí aon mhí amháin, sin díreach faoi bhonn 330,000 dearbhú ar luach díreach faoi €17 milliún. Ó thaobh cúrsaí airgid de, baineann an luach is mó le bearnaí 13 go 24 mí, ar luach €33 milliún thar an tréimhse iomlán 27 mí.

⁸ Seo féin-dhearbhú ó úinéir na feithicle nach raibh an fheithicil in úsáid agus mar thoradh air sin ní raibh aon dliteanas maidir le mótarcháin.

⁹ Anailís sonraí arna soláthar ag soláthóir seirbhíse thar ceann na Roinne Iompair, Turasóireachta agus Spóirt.

- 26.31** Níl aon chóras in áit chun bailíocht na ndearbhuithe den bhóthar a dheimhniú. I gcás athrú úinéireachta, níl aon nósanna imeachta in áit chun aon riaráistí a bhailiú ó úinéirí roimhe sin. D'fhéadfadh sé gur léiriú ar mhí-úsáid éigin den chóras go raibh tréimhse riaráistí a bhain le húinéir roimhe sin i gceist le haon cúigiú cuid den sampla de dhearbhuith den bhóthar. Ós rud é go bhfuil líon suntasach suimeanna i gceist, tá sé tábhachtach go mbeadh córais dóthanacha i bhfeidhm chun monatóireacht a dhéanamh ar na dearbhuithe sin.
- 26.32** Dúirt Oifigeach Cuntasaíochta na Roinne Comhshaoil go bhfuil bearta chun feabhas a chur ar nósanna imeachta do bhailiú mótarchánach á moladh mar Bhille 'bearnú' a dhréachtú chun athrú a dhéanamh ar an gcóras a bhaineann le dearbhuithe den bhóthar. Faoi na moltaí sin, mura ndéantar dearbhú den bhóthar roimh an tréimhse bhearna, beidh an t-úinéir, agus é ag teacht i láthair chun an cháin a íoc, dlite na riaráistí a íoc freisin. Meastar go mbeidh socruithe idirthréimhseacha san áireamh sa Bhille freisin chun úinéirí a spreagadh cáin a íoc i leith a gcuid feithiclí nach mbíonn cáin á íoc ina leith i láthair na huaire.
- 26.33** Dúirt Oifig Cuntasaíochta na Roinne Iompair, ar mhaithe le leibhéil imghabhála a bhaineann le dearbhuithe den bhóthar a bhreithniú, nach mór lamháltas a dhéanamh do bhearnaí dlisteanacha. Tugann anailís ar shonraí chóras dola an M50 le fios go bhféadfaí a mheas go bhfuil ar an meán 50% de na bearnaí dlisteanach agus ar an mbonn sin go bhféadfadh gur ionann an leibhéal iomlán imghabhála maidir le dearbhuithe den bhóthar thar thréimhse 27 mí agus €113 milliún, agus is ionann sin agus thart ar €50 milliún thar thréimhse 12 mí. Dúirt sé go bhfuil mótarcháin sa Ríocht Aontaithe bunaithe ar chóras de cheadúnú leanúnach agus sa chás nach mbíonn feithiclí in úsáid nach mór iad a dhearbhu den bhóthar sula gcomhlántar fógra reachtúil. Dúirt sé sula tugadh isteach an córas seo go raibh leibhéil imghabhála sa Ríocht Aontaithe ag thart ar 5%.

Forfheidhmiú

- 26.34** Éilítear ar gach úinéir feithiclí lena n-áirítear feithiclí a bhfuil díolúine acu diosca mótarchánach reatha a chur ar taispeáint ar fheithicil a bhíonn in úsáid in áit phoiblí. Nuair a fhaightear feithicil in áit phoiblí agus gan diosca reatha ar taispeáint orthu, féadfaidh an Garda nó maor tráchta fógra muirear seasta a eisiúint ina leith.¹⁰ Déantar seiceálacha de chuid an Gharda Síochána ar thaispeáint diosca mar chuid de ghníomhaíochtaí rialta na nGardaí agus ag seicphointí tráchta. Níl mionsonraí ar fáil den líon iomlán seiceálacha comhlíonta a rinneadh.
- 26.35** €60 an pionós táille sheasta a ghearrtar faoi láthair as gan diosca reatha a bheith ar taispeáint. Éilítear ar dhuine an táille a íoc laistigh de 28 lá ó fhaightear fógra maidir leis an táille sheasta. Mura n-íocfar an táille sa tréimhse sin, ardóidh an táille 50% eile agus beidh 28 lá eile agat chun an táille níos airde sin a íoc. Mura n-íocfar an táille i ndiaidh an ama sin, féadfaidh an Garda Síochána ionchúiseamh a thionscain. Mar sin féin, níl aon nósanna imeachta in áit chun a chinntiú go n-íocfar an mhótarcháin atá dlite, lena n-áirítear aon riaráistí.
- 26.36** Don scrúdú seo, sholáthair an Garda Síochána mionsonraí gur eisíodh os cionn 240,000 fógraí táillí seasta toisc nach raibh diosca mótarchánach ar taispeáint sa tréimhse 2008 go dtí 2011. Baineann na fógraí táillí seasta seo le díreach os cionn 185,000 feithicil. Léirigh na mionsonraí a soláthraíodh nár íocadh thart ar 40% de na táillí pionóis seasta (97,000).

¹⁰ Ní chlúdaíonn an scrúdú seo maoir thráchta seachas iad sin a cuireadh san áireamh i staidrimh an Gharda Síochána, i.e. Maoir thráchta Bhaile Átha Cliath.

- 26.37** Cuireadh taifid an Gharda Síochána don 185,000 feithicil ar eisíodh fógraí táillí seasta ina leith idir 2008 agus 2011 i gcomparáid le sonraí ar an NVDF. Ní raibh aon mhótarcháin íoctha ag 40,000 (nó 22%) de na 185,000 feithicil sin idir an tréimhse lena bhain an fógra táille seasta agus Aibreán 2012. Áirítear orthu sin thart ar 1,000 feithicil nár íocadh mótarcháin ina leith riamh.
- 26.38** D'athnuaigh an 145,000 feithicil (78%) eile a ndiosca mótarchánach am éigin i ndiaidh don fhógra táille seasta a bheith eisithe. Léirigh athbhreithniú orthu gur dhearbhaigh ar a laghad 52,000 úinéirí feithiclí bearna díolúine ina raibh an tréimhse lena bhain an fógra táille seasta eisithe ina leith san áireamh. Dhearbhaigh thart ar 35,000 bearna den bhóthar agus dhearbhaigh 17,000 bearna a bhain le hathrú úinéireachta.
- 26.39** Is éard a thugann sé seo le fios maidir le húinéirí ar a laghad 35,000 feithiclí a facthas in áit phoiblí ag an tráth a eisíodh an fógra táille seasta go bhféadfadh sé go ndearna siad dearbhú bréagach ina dhiaidh sin freisin go raibh an fheithicil den bhóthar ag an am sin.
- 26.40** Thug Oifigeach Cuntasaíochta an Gharda Síochána le fios toisc go n-íocann 78% dóibh sin a fhaigheann fógraí táillí seasta mótarcháin ina dhiaidh sin gur ionann sin agus léiriú soiléir go bhfuil cumhacht bhachta éifeachtach ag na fógraí sin i ndáiríre. Dúirt sé freisin gur eol dó féin go raibh an Roinn Iompair ag lorg comhairle dlí maidir le cibé a bhféadfaí cionta mótaí a chur san áireamh sa chonradh idir an Garda Síochána agus an soláthróir seirbhíse príobháideach a sholáthraíonn feithiclí le ceamaraí sábháilteachta chun cionta luais a bhrath. Leis an taithí atá acu le cionta luais, is dóchúil go mbeadh ardú suntasach ar an leibhéal comhlíonta mótarchánach dá bharr. Mar sin féin, bheadh tionchar aige ar úsáid reatha na bhfeithiclí ceamaraí sábháilteachta agus an cuspóir bunaidh a bhí leo (an líon timpistí tráchta ar na bóithre, ina maraítear daoine agus ina ngortaítear daoine go dona, a laghdú).
- 26.41** Dúirt Oifigeach Cuntasaíochta na Roinne Comhshaoil nach bhfuil aon nós imeachta fógra ann faoi láthair idir an tSeirbhís Chúirteanna agus a Roinn i ndáil le fineálacha a fhorchuirtear ar dhaoine as a bheith ag tiomáint gan mhótarcháin. Dá réir sin, níl an Roinn curtha ar an eolas faoi aon dearbhuithe den bhóthar bréagach a d'fhéadfadh a bheith aitheanta. Dúirt Oifigeach Cuntasaíochta an Gharda Síochána, gur tionscnaíodh imeachtaí in 160 cás ó 2010, i ndáil leis an gcion dearbhú bréagach mótarchánach a dhéanamh.

Conclúidí agus Moltaí

- 26.42** Ní fhéadfar éifeachtacht foriomlán an chórais bailithe mhótarchánach a mheas ach amháin nuair a thomhaistear agus a rianaítear an imghabháil thar am. Tugann athbhreithnithe ar thrácht ar an M50 le fios go bhfuil 95% de na feithiclí ar an mbóthar cothrom le dáta ó thaobh a gcuid cánach. Is ionann ráta imghabhála 5% agus thart ar €50 milliún in ioncam caillte in aghaidh na bliana ach tá an cás i bhfad níos fearr sa Ríocht Aontaithe nuair is é an ráta measta ansin ná níos lú ná 1%. Tugann cleachtas sa Ríocht Aontaithe le fios go bhfuil bealaí ann chun an leibhéal imghabhála a mheas.

Moladh 26.1: Ba chóir don Roinn Comhshaoil agus don Roinn Iompair a chinntiú go bhfuil córais iontaofa agus éifeachtach ó thaobh costais in áit acu chun an leibhéal imghabhála mótarchánach a mheas agus a fhaire. Leis na hathruithe reachtúla atá beartaithe, tá sé tábhachtach go mbunófaí leibhéal bonnlíne iontaofa imghabhála sula dtabharfaí isteach nósanna imeachta nua atá beartaithe.

Freagra na nOifigeach Cuntasaíochta: Comhaontaithe i bpáirt. Leanfaidh ár Ranna ag obair go dlúth le chéile lena chinntiú go bhfuil na córais atá in áit do bhailiú agus d'fhorfheidhmiú mótarchánach cuí lena chinntiú go mbeidh an toradh ioncaim is fearr air, agus breithneofar roghanna i ndáil le tomhas imghabhála. Tá sé i gceist ag an Roinn Iompair dul i gcomhairle leis an nGníomhaireacht Ceadúnaithe Tiománaithe agus Feithiclí sa Ríocht Aontaithe i ndáil le tomhas imghabhála agus tionchar an chórais cheadúnaithe leanúnaigh.

- 26.43** Sa chúig bhliana go dtí 2011, bailíodh os cionn €5 billiún mótarcháin. Tá beagnach 2.6 milliún feithicil rangaithe mar 'reatha' ach nach bhfuil cáin íoctha ina leith i gclárlann na Roinne Iompair. Tá thart ar 170,000 feithicil ar an gclárlann nár íocadh cáin ina leith riamh, agus 800,000 nár íocadh cáin ina leith le breis agus deich mbliana.

Moladh 26.2: Ba chóir don Roinn Iompair an NVDF a athbhreithniú agus a chinntiú go gcoimeádfar cothrom le dáta é. Toisc go bhféadfadh cuid suntasach mótarchánach gan íoc a bheith ag baint le feithiclí nár íocadh cáin ina leith riamh nó nár íocadh cáin ina leith le tréimhse mhaith, ba chóir na cúiseanna leis sin a aithint agus dul sa tóir ar aon cháin atá dlíte.

Freagraí na nOifigeach Cuntasaíochta

An Roinn Iompair: Comhaontaithe i bpáirt. Tá sé ríthábhachtach go scoiltfear feithiclí a bhfuil an poitéinseal dlíteanais mótarchánach leo óna drámfheithiclí agus ó fheithiclí a bhfuil a ré caite. Ina thaobh sin, ba bhuntáiste na socruithe idirthréimhseacha atá beartaithe don Bhille 'bearnú' chun úinéirí a spreagadh stádas cuí a bhfeithiclí a dhearbhu. Gearrfar pionóis ar úinéirí nach mbainfidh leas as an tsaoráid seo. Chun cur leis na socruithe seo, tá sé beartaithe feithiclí nach bhfaightear aon fhreagra ina leith a athainmniú mar 'neamhghníomhach' agus na sonraí a chur i gcartlann thar am. Tá an ceanglas rialála atá ar úinéirí an Roinn Iompair a chur ar an eolas maidir le drámfheithiclí agus na socruithe foirmiúla le hárachóirí mótaí ina ndéantar feithiclí a dhíscríobh a chur in iúl go leictreonach ag cuidiú go mór le bunachar sonraí níos cruinne. Tá sé i gceist ag an Roinn cur leis sin.

An Roinn Comhshaoil: Comhaontaithe i bpáirt. Tabharfar aghaidh ar bhearta níos déine lena chinntiú go gcuirfear stádas reatha feithiclí in iúl nuair a bhítear á ndramhú nó á n-onnmhairiú i gcomhthéacs reachtaíocht comhdhlúthaithe atá beartaithe a thabhairt chun cinn in 2013.

- 26.44** Thar an tréimhse 2006 go dtí 2010, níor tugadh freagra laistigh de dhá mhí ó eisíodh 2.4 milliún fógraí meabhrúcháin deiridh. Ní dhearnadh aon ní ina dhiaidh sin chun a fháil amach ar íocadh mótarcháin ina dhiaidh sin ar na feithiclí sin.

Moladh 26.3: Ba chóir don Roinn Comhshaoil agus don Roinn Iompair nósanna imeachta a athbhreithniú lena chinntiú go ndéanfar obair leantach dóthanach maidir leosan nach n-athnuann a gcuid cánach.

Freagraí na nOifigeach Cuntasaíochta

An Roinn Iompair: Comhaontaithe. Is córas páipéarbhunaithe an tseirbhís fógartha athnuachana mótarchánach agus tá na roghanna maidir le hobair leantach teoranta. Braitheann an chéad chéim eile den phróiseas forfheidhmithe ar bhrath feithiclí a bhíonn in úsáid le cabhair ó shonraí leictreonacha agus ina thaobh sin, soláthraítear sonraí ar fheithiclí nach gcomhlíonann a ndualgas cánach don Gharda Síochána lena n-úsáid ina gcóras uath-aithint uimhirphlátaí. Tá sé beartaithe úsáid fhoirmiúil a bhaint as roinnt sonraí ó cheamaraí mar bhearta frith-imghabhála freisin agus tá iarratas déanta ar bhonn dlí dó seo i gcomhthéacs reachtaíocht mhótarchánach chomhdhlúthaithe atá beartaithe.

An Roinn Comhshaoil: Comhaontaithe. Athbhreithneoidh an Roinn na nósanna imeachta, i gcomhar leis an Roinn Iompair. Beidh an reachtaíocht ‘bearnú’ atá beartaithe in ann aghaidh a thabhairt ar an tsaincheist seo.

- 26.45** Tá ardú 18% tagtha ar bhearnaí díolúine mótaí ó 2008. Ríomh athbhreithniú a rinneadh ar 1.1 milliún de bhearnaí imghabhála dearbhaithe go raibh an luach mótarchánach lena mbaineann ag €226 milliún. Níl aon chóras in áit chun a dheimhniú cé mhéad den fhigiúr sin atá dlisteanach. Sa chás go mbíonn athrú úinéireachta tarlaithe agus go bhfuil riaráistí dlite ón úinéir roimhe sin, níl aon nós imeachta i bhfeidhm chun na riaráistí sin a bhailiú.

Moladh 26.4: Ba chóir don Roinn Comhshaoil agus don Roinn Iompair scóip do chóras níos déine a bhreithniú chun déileáil le cásanna ina mbíonn feithiclí den bhóthar agus chun riaráistí a bhailiú ó úinéirí roimhe sin.

Freagraí na nOifigeach Cuntasaíochta

An Roinn Comhshaoil: Comhaontaithe. Glactar leis go bhfuil leibhéal suntasach mí-úsáide á baint as an gcóras faoi láthair ach tá cion áirithe de na dearbhuithe a dhéantar déanta ar chúiseanna fíorcheart. Níl forálacha maidir leis an athrú úinéireachta san áireamh sa Bhille ‘bearnú’ ach tá sé beartaithe aghaidh a thabhairt ar an ábhar seo i gcomhthéacs reachtaíocht chomhdhlúthaithe.

An Roinn Iompair: Comhaontaithe. Moltar leis an mBille ‘bearnú’ atáthar a ullmhú córas a sholáthar atá cosúil leis an gcóras atá i bhfeidhm sa Ríocht Aontaithe. Ba chóir go gcuideodh an t-athrú atá molta le forfheidhmiú níos treallúsaigh, ‘ar an talamh’ agus ar bhealaí leictreonacha araon.

- 26.46** Má tá táillí seasta chun gníomhú mar bhac éifeachtach, ba chóir gurb é an toradh a bheadh leo go n-íocfaí mótarcháin agus go gcoimeádfaí íocaíocht amach anseo cothrom le dáta. Mar sin féin, níor íoc úinéir feithicle amháin as gach cúigear a fuair fógraí táillí seasta idir 2008 agus 2011 mótarcháin, agus astu sin a d’íoc, dhearbhaigh ar a laghad úinéir amháin as ceathrar go raibh an fheithicil den bhóthar don tréimhse ina bhfuair siad an fhíneáil. Léiríonn sé sin nach bhfuil an córas a fhorchuireann fógraí táillí seasta ag athrú iompar dhaoine i roinnt suntasach cásanna. Tá an bonn bainte d’ionracas an chórais dhearbhuith den bhóthar freisin. Ina theannta sin, níor íoc thart ar 40% an pionós táille seasta.

Moladh 26.5: Ba chóir don Roinn Comhshaoil, don Roinn Iompair agus don Gharda Síochána éifeachtacht na bhfógraí táillí seasta mar bhac a athbhreithniú agus iarracht a dhéanamh nósanna imeachta níos fearr a chur le chéile lena chinntiú go n-íocfar an cháin nuair a fhorchuirfear an táille.

Freagra na nOifigeach Cuntasaíochta: Comhaontaithe i bpáirt. Beidh forálacha pionóis níos fearr san áireamh sa reachtaíocht atá beartaithe. Oibreoidh na Ranna i gcomhar chun scrúdú a dhéanamh ar an bhféidearthacht na meicníochtaí maidir le fógrú táillí pionóis seasta a chur chuig an Roinn Iompair.